

Demokracija - vrednotna sestavina naše nove politične kulture

ALOJZIJA ŽIDAN

POVZETEK

V članku se avtorica loteva razmišljanja o demokraciji kot vrednotni sestavini naše nove politične kulture. Avtorica razmišlja o nekaterih kvalitativnih prvinah, ki bi jih morala vsebovati demokracija. Opozarja, da zahteva uresničevanje nove politične kulture razmišljujočega človeka. Nova politična kultura je vse dosedaj v našem družbenem prostoru premalo prisotna. Še ni resnično živeče dejstvo. In to v tem času, v katerem smo bili prisiljeni iskati jasne (nove) vrednote kot zelo pomembne smernice za oblikovanje našega osebnega ter javnega družbenega življenja.

ABSTRACT

DEMOCRACY - THE VALUE COMPONENT OF OUR NEW POLITICAL CULTURE

In this paper, the authoress sets out to explore democracy as the value component of our new political culture. She considers some quality elements which democracy should encompass, pointing out, that for the realisation of a new political culture an intellectual mind is required. So far, a new political culture has not been sufficiently manifest in our social ambience and is not, as yet, a true living fact. All this occurs at a time in which we are compelled to search for clear (new) values, which will provide crucial guidelines for the formation of our personal and public (social) life.

I. UVOD

Kakšna demokracija¹ naj bo vrednotna sestavina nove politične kulture, ki jo moramo uresničevati v našem družbenem prostoru? Vprašanje, ki smo ga izpostavili, je aktualno. Zahteva konkretizacijo. Njegova konkretizacija predstavlja težavno opravilo. Zakaj? Zaradi različnih dejstev. Izpostavimo nekatera.

Sodimo lahko, da so se v toku zgodovinskega razvoja oblikovali različni tipi demokracije. Ali, denimo: govoriti je mogoče o različno obstoječih tipih demokracije.

1 Dr. Jože Šter opredeljuje bistvo tega družbenega pojava ter njegovo razliko v primerjavi z diktaturo takole: "Demokracija je kot škarje, odpira možnost mnogo večje svobode, odločanja in s tem človečnosti, hkrati pa odpira možnosti ogromnih nečlovečnosti, slepim strastem." (Navedeno po: Šter Jože (1991), Politika in morala, Naši razgledi, Ljubljana, 23. oktobra, str. 574).

Vsak med njimi je vsebovalec določenih prednosti ter pomanjkljivosti. To velja tudi za tipe demokracije, za katere se sodi, da so predstavniki tipov sodobne demokracije. Prav gotovo je (bo) naši družbi potreben takšen tip demokracije, ki kar najbolj upošteva njene vsebujoče razvojne specifičnosti. Namreč, nujno moramo upoštevati opozorilo preučevalcev demokracije, da si pridobiva v današnjem času beseda demokracija novo vrednost. Izrecimo drugače: danes pomeni razmišljati o demokraciji razmišljati o sicer (po)znani stvari, toda na povsem nov način. "Prisoten je nov način razmišljanja o tem, kako zagotoviti preživetje in prihodnjo rast demokracije."² "Konec koncev se 20. stoletje razlikuje od ostalih po tem, da skoraj vse vlade, stranke in gibanja poudarjajo, da se zavzemajo za različno demokracijo."³

Zaradi aktualnosti že izpostavljenega vprašanja ga poskusimo osvetliti v pričujočem prispevku. Torej, lotimo se obravnave napovedane tematike.

II. DEMOKRACIJA - VREDNOTNA SESTAVINA NAŠE NOVE KULTURE

Tip sodobne demokracije (sodobno snovane demokracije), tip, ki upošteva razvojne specifičnosti naše družbe, mora postati prvina naše nove politične kulture.

Pri analizi tematike je treba upoštevati tudi naslednje dejstvo: področja demokracije so pravzaprav zelo široka. "Razteza se ob tem, kot so suverenost, revolucija, ideologija in ogroženost državljskih in političnih svoboščin s strani 'nevidne' državne oblasti, neokonservativizma in režimov sovjetskega ali titoističnega tipa, do različnih novih vprašanj, ki vključujejo prestrukturiranje svetovnega gospodarstva, postopno zastrupljanje življenjskega okolja, zaton strankarske politike in pojav družbenih gibanj."⁴

Naša nova politična kultura mora prodirati v politično zavest posameznika. Mora (tudi) postati ustvarjalna bogatiteljica našega političnega sistema.

Tudi v naši družbi se soočamo z razmisleki o prispevkih naše sodobno snovane demokracije h krepitvi človekovih pravic in svoboščin; k prestrukturiranju našega gospodarstva ter njegovem vključevanju v svetovne gospodarske tokove; k večanju kvalitete človekovega življenja; k uresničevanju naše nove političnosti itd. In tisto, kar je pri osvetljevanju našega problema (za nas) najpomembneje, je: o prispevkih naše sodobno snovane demokracije k uresničevanju nove, (drugačne) ustvarjalne politične kulture. Kulture, ki zaradi svojega participativnega (ne pa servilnega) značaja ni obstoječa brez razmišljujočega človeka. Skratka, soditi je mogoče, da so tudi področja našega družbenega življenja, ki naj bi bila prežeta z demokracijo, zelo široka. In čim bolj bo v njih prišlo do resničnega uresničevanja (zaživetja) sodobno snovane demokracije, tem bolj bo tudi lahko resnično uresničevana nova politična kultura. "Demokratski sistem naj vsebuje pristno pluralnost življenjskih oblik - začasnih in stalnih, formalnih in neformalnih, lokalnih in centralnih."⁵

Ob poudarjanju nujnosti preživetja vseh področij našega družbenega življenja s sodobno snovano demokracijo kot zelo pomembno pogojno sestavino tudi za lažje resnično zaživetje nove, ustvarjalne politične kulture, si je smotno zastaviti vpra-

2 Keane John (1990), Despotizem in demokracija, Civilna družba od zgodnje moderne do poznega socializma, Krt, Ljubljana, str. 7.

3 Ibidem, str. 7.

4 Ibidem, str. 8.

5 Ibidem, str. 8.

šanje. Le-to naj se glasi: kaj je sploh to demokracija?⁶ Odgovor na vprašanje seveda ni preprost. In to kljub temu, da gre že za staro pojmovno kategorijo. O njej pa smo znova prisiljeni razmišljati, jo postavljati v ospredje. To še posebej velja za našo družbo danes. Eden možnih odgovorov na zastavljeno si vprašanje je vsebovan v sledeči misli: "Nesrečni paradoks je, da se je naraščajoči ogled demokracije sprevrgel v razočaranje - seveda tedaj, ko pomeni demokracija (tako kot v mojem primeru) pluralistični sistem oblasti, v katerem odločitve, ki zadevajo različno velike skupnosti v civilni družbi in državi, neposredno ali posredno sprejemajo vsi njeni člani."⁷

Iz pravkar posredovane misli je (nadalje) razvidno, kakšna demokracija naj bo vrednotna sestavina nove politične kulture. Takšna demokracija naj bo pluralna. Ali, če se zopet izrazim v jeziku preučevalca demokracije Johna Keana: "Predlagana interpretacija demokracije je, če uporabimo filozofski in politični jezik, resnično pluralna. Nasprotuje arogantnemu iskanju poslednje resnice in dokončnih rešitev."⁸

Torej, zavzemamo se za razvijanje in uresničevanje resnično pluralne demokracije.⁹ Še več. Zavzemamo se za razvijanje ter uresničevanje resnično pluralne demokracije, ki pa ni nikoli razvita povsem do konca. Pravzaprav lahko rečemo, da naj predstavlja takšen tip odprte demokracije. Tip, ki zna prisluhniti vedno novim problemskim situacijam. Ter v njih iskati najbolj napredno, racionalno, sprejemljivo. Predstavlja naj tip, ki daje prostor argumentiranemu dialogu. Upoštevati je namreč treba, da predstavlja eno izmed značilnosti sodobnega družbenega razvoja tudi ekspanzija mnogih opcij. Tudi v našem družbenem prostoru morajo danes prihajati do izraza mnoge opcije. V njih moramo (bomo še morali) iskati najbolj progresivno. Tisto, kar naj tvori prvino skupnega konsenzualnega dogovora za temeljno vodenje našega družbenega razvoja.

Reči tudi moramo, da bo naša nova, sodobno snovana in uresničevana demokracija lahko predstavljala ustvarjalno prvino nove politične kulture¹⁰ le, če bo predstavljala demokracijo, katere bistvo je izrazito odprta narava. Njena odprtost pa ne pomeni le, da zna prisluhniti vedno novim pojavljajočim se problemom našega družbenega razvoja. Temveč tudi, da predstavlja demokracijo,¹¹ ki ni zaprta (zazrta) sama vase. Naša sodobna demokracija mora (bo morala) biti odprta za svetovni družbeni prostor. To tudi pomeni, da bo morala na svoji dograjevalni (izpopolnjevalni) poti upoštevati njegova pomembna politična izkustva. In tudi sama bo morala s svojimi političnimi izkustvi imeti povratni vpliv na svetovni družbeni prostor. Le tako bo lahko predstavljala model resnično razvite (nenehno razvijajoče se) moderne demokracije.¹²

Demokracija naše družbe kot (tudi) pomembna prvina nove, ustvarjalne politične kulture mora torej upoštevati opozorilo politologov. To sodi, da v današnjem času posamezne demokracije ne nastopajo izolirano. Med seboj so tesnejše, pa tudi usodnejše

6 Ta tematika je obravnavana v številnih virih mnogih avtorjev. Še zlasti naj opozorim na pomen prispevka: Dr. Boštjan Markič (1993), *Državljan in demokracija*, TIP, FDV, Ljubljana, šte. 1-2, str.85-91.

7 Keane John (1990), *Despotizem in demokracija*, Civilna družba od zgodnje moderne do poznega socializma, Krt, Ljubljana, str. 7.

8 *Ibidem*, str. 8.

9 Glej o tej tematiki še v viru: Mag. Brezovšek Marjan (1989), *Politični pluralizem kot projekt demokracije*, TIP, Ljubljana, šte. 1-2.

10 Glej: Dr. Južnič Stane (1992), *Politična kultura kot manifestativnost politike ali načina političnega delovanja*, izšlo v zborniku *Demokracija in politična kultura*, uredila J. Stanič in D. Macura, izdala Enajsta univerza, Ljubljana.

11 Glej: Touraine Alain (1992), *Kaj danes pomeni demokracija*, izšlo v zborniku *Sodobni liberalizem*, uredil R. Rizman, Krt, Ljubljana.

12 Tocqueville poudarja, da so vse moderne demokracije podvržene družbeni revoluciji.

povezane kot kdajkoli prej. "Priznava, da predstavlja uničenje demokracije v eni državi udarec za državljanske svoboščine vseh povsod."¹³

Opozoriti je smotno tudi za sledeče dejstvo: "V družbah z nizko stopnjo modernizacije je mnogostrankarski sistem praviloma šibak, zato predstavlja v takšnih družbah enostrankarski sistem manjše tveganje oziroma nevarnost za stabilnost sistema. Prehod v mnogostrankarski sistem ter njegovo delovanje mora torej spremljati visoka stopnja družbene modernizacije ter prisotnost močnih strank, ki lahko asimilirajo oziroma pretežno nevtralizirajo skupine in odnose s sistemsko disfunkcionalnimi tendencami."¹⁴

Prav zaradi nujnega upoštevanja tudi navedenega dejstva bo zaživetje demokracije, takšne, kot smo jo opisali, predstavljalo postopen, dalj časa potekajoči proces.

Keane John izreka zelo zanimivo misel. Le-ta glasi: "Nasprotno, izidov delovanja demokratičnih mehanizmov ni nikdar mogoče predvideti, vedno nas presenetijo (medtem ko trdni despotizmi običajno dosežejo, da njihovi podaniki skrepenijo od dolgočasja)."¹⁵

Toda, če izidov delovanja demokracije ni nikoli mogoče povsem natančno predvideti (tudi v naši družbi danes), si vendarle želimo, da bi le-ta prispevala k resničnemu zaživetju nove politične kulture. H kulturi, katere obstoječe bistvo je v njeni ustvarjalnosti. H kulturi, ki jo tako zelo potrebujemo. Da je izrečno nujno, nam dokazuje misel: "Politična socializacija, ki bi edina lahko pripomogla k oblikovanju politične kulture do ravni, ki bi bila primerljiva s kulturo npr. advokata, je pri ljudstvu izostala."¹⁶

V naši družbi moramo (bomo še morali) nenehno iskati nove strategije za možno delovanje demokratične politike. Ali, denimo še jasneje: nenehno si moramo (bomo morali) prizadevati za vzpostavljanje takšnih družbenih razmer, ki bodo omogočale resnično zaživetje sodobne demokracije. Sodobne demokracije kot nujno tvorne prvine nove politične kulture. Kajti "če je torej demokracija zaradi človeka, potem je treba razmišljati o takih vrstah in oblikah demokratičnega odločanja na posameznem področju, ki bodo vsakomur omogočale, da bo pri tem človek. Seveda pa je iluzija, da je demokracija tudi že zadosten pogoj, da bi bil posameznik lahko človek."¹⁷

V kontekstu razmišljanj o naši tematiki je tudi smotno opozoriti na zelo zanimiva razmišljanja, pojavljajoča se o demokraciji pri Davidu Heldu. Zakaj? Zato, ker sodimo, da navedeni mislec opozarja na niz zanimivih misli o demokraciji. Misli, ki jih je vredno poznati, ko (če) razmišljamo o sodobni demokraciji kot potrebni prvi- ni naše nove politične kulture. Zadržimo se še torej nekoliko na njihovi predstavitvi.

Held si zastavlja središčno vprašanje. Konceptuira ga: kaj pomeni analiza demokracije? In nanj odgovarja: "Analizirati demokracijo kot 'dvostranski proces' pomeni več kot zgolj skušati pojasniti okvir, ki bi državljanom dajal možnosti na različnih področjih življenja."¹⁸

Zastavlja si tudi vprašanje. Kateri so (bi bili) v sodobnih razmerah pogoji za razvoj demokracije? Held govori o potrebi udejanjanja tako imenovanega načela demokratične avtonomije. "Udejanjanje načela avtonomije, v jedru katerega je proces

13 Keane John (1990), Despotizem in demokracija, Civina družba od zgodnje moderne do poznega socializma, Krt, Ljubljana, str. 9.

14 Cerar Miro ml. (1990), Jugoslovanski strankarski pluralizem, Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana, šte. 2, str. 86.

15 Navedeno po že omenjenem avtorjevem viru Despotizem in demokracija, str. 80.

16 Luklič Igor (1990), Volitve kot obred in igra, Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana, šte. 2, str. 63.

17 Šter Jože (1991), Politika in morala, Naši razgledi, Ljubljana, 25. okt., str. 575.

18 Held David (1989), Modeli demokracije, Krt, Ljubljana, str. 270.

'dvojne demokracije', producira model države in družbe, ki bi ga imenoval 'demokratska avtonomija'.¹⁹

POVZEMIMO BISTVENO:

A) Za Helda ne pomeni analiza demokracije analize nekega preprostega procesa.

B) Proces demokratizacije naj bi prepočil tako področje države, kot tudi civilne družbe. Predstavljal naj bi torej proces dvojne demokratizacije. Namreč, preobrazbeni procesi tako države kot civilne družbe so medsebojno izrazito povezani. Vsled tega je treba opraviti ponovni razmislek o mejah dejavnosti države, pa tudi o mejah civilne družbe.

C) Demokratična avtonomija ustvarja možnosti, da se ljudje uveljavijo v svoji državljski razsežnosti.

Held opozarja, da odpira demokracija zahtevno vprašanje. Vprašanje, ki se glasi: kakšno bi moralo biti področje demokracije? Na katerih življenjskih področjih bi jo morali uresničevati? Pri njem so tudi prisotni razmisleki o tem, katere temeljne vrednote in dobrine naj bi demokracija dosegla? Doseg temeljnih vrednot in dobrin omejuje na: enakost, svobodo, moralni samorazvoj, splošni interes, zadovoljitev želj, učinkovite odločitve.

Sodi tudi: "Udeležbi v politiki se ni mogoče izogniti, čeprav mnogo ljudi to poskuša storiti."²⁰

Možnost, da bi živeli brez politike, ne obstoje. Toda, da bi bila presežena njena umazana doba, je za Helda politično domišljanje alternativnih načrtov nujno. Nujno je tudi treba preseči obstoječe modele demokratične politike, saj z njimi ne moremo biti zadovoljni. Pri preseganju takšnih modelov pa je potreba upoštevati pomembno dejstvo. Dejstvo, ki ga Held izreka kot: "Iz različnosti tradicij politične misli se je treba česa naučiti, to pa ni mogoče, če jih zgolj primerjamo ali medsebojno izigravamo."²¹

In, na še neko Heldovo izrečeno misel je vredno opozoriti. Na misel, da je danes treba oblikovati množico različnih strategij in politik za različne vrste ljudi.

Danes se v naši družbi srečujemo z novimi političnimi opcijami. Le-te so izraz zaživetja nove življenjske realitete, imenovane (politični) pluralizem. Brez le-tega demokracija ni mogoča. Prav sodobna demokracija mora postati prvina naše nove, ustvarjalne politične kulture. Kulture, ki bo potrjevalka dejstva, da poteka danes naše življenje v drugačni družbi. V družbi, kjer se tudi politično lahko konstituira drugače. Drugače, ustvarjalneje. V družbi, ki omogoča ustvarjalno participacijo v demokratičnih procesih. V družbi, kjer se srečujemo s pomembnim vprašanjem: kako danes nadomestiti izgubo tradicionalnih vrednot. Namreč, "prepričanja politikov, družboslovcov, ekonomistov, da bodo moderne družbe z višjim materialnim standardom, z večjo socialno močjo zmogle nadomestiti izgubo tradicionalnih vrednostnih sistemov, verovanj, načinov vedenja v procesu modernizacije in sekularizacije zahodnih družb (npr. Parsons, 1967, Luhman, 1975) se se hitro izrekala kot iluzorna."²²

19 Ibidem, str. 272.

20 Ibidem, str. 253.

21 Ibidem, str. 253.

22 Dr. Mirjana Nastran Ule (1993), Psihologija vsakdanjega življenja, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str. 12.

III. SKLEP

Povzemimo.

Razmišljanj o demokratizaciji smo se lotili zato, ker je (mora biti) ta pomembna vrednotna sestavina naše nove politične kulture. Politične kulture, katera je doslej še vse preveč le prvina zelo ozkega družbenega sloja v našem družbenem prostoru. Izpostavili smo, da pomeni razpravljati o demokraciji vedno razpravljati o zelo široki, kompleksni temi. Temi, ki je nenehno aktualna tako teoretično kot praktično. Govoriti je namreč mogoče o različnih tipih demokracije. Tip demokracije, ki naj bi ga razvijali ter uresničevali mi (sedaj in tu), naj bi bil sodoben. To trditev smo zaradi njene preohlapne narave še poskusili z nadaljnjim preučevanjem doreči. Tako smo izpostavili, da pomeni razmišljati o demokraciji razmišljati o sicer (po)znani stvari, toda na povsem nov način. Prav tip sodobne demokracije naše družbe mora upoštevati njene razvojne specifičnosti. Mora postati pomembna prvina njene nove, ustvarjalne politične kulture. Tip sodobne naše družbe mora zaobseči vsa različna področja njenega družbenega življenja. Predstavljati mora tip moderne demokracije.²³ Vsled tega, da bi lahko takšno demokracijo nenehno uresničevali, moramo vedno iskati nove strategije za možno delovanje takšne politike.

Naša razmišljanja o preučevni tematiki smo še dopolnili s prikazom nekaterih razmišljanj o demokraciji Davida Helda. Ta si namreč zastavlja središčno vprašanje: kaj naj pomeni analiza demokracije danes? Kako v sodobnih razmerah uresničevati sodobno demokracijo? Sodili smo, da je Heldova gledišča smotno poznati, saj se danes v naši družbi srečujemo z novimi političnimi opcijami. (Politični) Pluralizem je postal naša nova življenjska realiteta. Brez njega demokracija ni mogoča. Brez sodobne, moderne demokracije pa tudi ne nova, ustvarjalna politična kultura. Kultura, ki zahteva človeka, ki zna ustvarjalno vrednotiti. Ter uresničiti novo, napredno. In to v času, v katerem smo prisiljeni iskati jasne in nesporne vrednote ter smernice za oblikovanje svojega osebnega ter javnega življenja.

UPORABLJENI VIRI:

- 1 Cerar, Miro ml. (1990): Jugoslovanski strankarski pluralizem, Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana, šte. 2.
- 2 Held, David (1989): Modeli demokracije, Krt, Ljubljana.
- 3 Južnič, Stane (1992): Politična kultura kot manifestativnost politike ali načina političnega delovanja, Zbornik Demokracija in politična kultura, Enajsta univerza, Ljubljana.
- 4 Keane, John (1990): Despotizem in demokracija, Civilna družba od zgodnje moderne do poznega socializma, Krt, Ljubljana.
- 5 Lukšič, Igor (1990): Volitve kot obred in igra, Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana, šte. 2.
- 6 Markič, Boštjan (1993): Državljan in demokracija, TIP, FDV, Ljubljana.
- 7 Nastran, Ule Mirjana (1993): Psihologija vsakdanjega življenja, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- 8 Šter, Jože (1991): Politika in morala, Naši razgledi, Ljubljana, 25. okt.
- 9 Zbornik referatov (1893): Problemi konsolidacije demokracije, Slovensko politološko društvo, Politološki dnevi, Ankaran.
- 10 Židan, Alojzija (1992): Prispevki za kvalitetnejše družboslovje, Zavod RS za šolstvo in šport, Ljubljana.
- 11 Židan, Alojzija (1992): O sprejemanju (ponotranjanju) informativnih sestavin (demokratske) politične kulture, Anthropos, Ljubljana, šte. 5-6.

23 Glej: Problemi konsolidacije demokracije (Zbornik referatov 1993), Slovensko politološko društvo, Politološki dnevi, Ankaran.